A Mária-kultusz háromnyelvű terjesztője – Gerdenich István

A PTE Egyetemi Könyvtára „Oltalmad alá futunk, Istennek szent Anyja. A Mária-tisztelet kialakításának történeti hagyományai" című, 2014. március 31-ig látogatható kiállítását 2013. június 12-én nyitották meg a Klimo Könyvtárban (Pécs, Szepesy utca 3.) a máriagyűdi kegyszobor 300 éves évfordulója alkalmából. A megjelenteket dr. Udvardy György megyéspüspök, prof. dr. Komlósi László Imre rektorhelyettes és prof. dr. F. Dárdai Ágnes főigazgató köszöntötte, majd dr. Imre Mária nyugalmazott főiskolai docens nyitotta meg. A tárlaton egyebek mellett Gerdenich István (horvát nevén Stipan Grdenić) horvát, magyar és német nyelven írt – a Mária-kultuszt megerősítő, kilencezer példányban megjelent – imakönyvei is megtekinthetők. A kiállítást dr. Schmelczer-Pohánka Éva főkönyvtáros és munkatársai rendezték.

A magyarországi horvát népi vallásosságban kiemelkedő helyet foglal el a Mária-kultusz. A horvátok Nagyasszonya (Gospa) tiszteletéről számos vallásos és népi ének, illetve imádság, a szállást kereső Szent Családról szóló balladák, monda, legenda szól.

A Mária-kultusz pécsi megteremtői között kiemelkedő helyet foglal el *Gerdenich* István (1786-1848) nagyprépost, a túrmezei (Turopolje) egyházi (prediális) nemesek egyik baranyai leszármazottja, a pécsi Szent Ágoston téri templom plébánosa. A jeles szerző előmozdítója, szorgalmazója volt, nyomtatott műveivel pedig megerősítője és terjesztője a keresztény erkölcsű műveltségnek. A Pécsi Püspökséghez tartozó horvát nyelvű hívők a *Vrata nebeska...* című imakönyvét a mai napig használják. A XIX. század első felében a pécsi Budai külvárosban – ahol plébános volt – a lakosság számarányát tekintve a horvát hívők voltak a legszámottevőbbek, ahogyan 1686 után, az oszmán uralmat követően, Pécs városában is annak számítottak. A horvát lakosság a németekkel, magyarokkal egyenrangú volt, s mindannyian nagymértékben hozzájárultak a város és környéke kulturális-gazdasági felvirágoztatásához.

Gerdenich István műveivel „a barokk kor Mária-kultuszának virágait" szedte három csokorba. Először az 1837-ben megjelent horvát nyelvű imakönyvében: *Molitvena knjiga Vrata nebeska nazvana iz razlicsitih knjigah, u jedno sastavljena za duhovnu korist illiricskoga naroda po Stipanu Gerdenichu prepostha S. Pavla aposthola od Nyír Pályi, Pecsujskog' Králjskog' Városha S. Augustina czerkve paroku, mnogo poshtovani duhovni, kako takodjer plemenite Baranye Vármegye sudne stolice prisidniku. Pervi put na svitlost izlazi. U Pecsuhu, pritiskana u slovarnici Mudroucsne skule biskupove. 1837.* (Az Ég kapuja nevű imakönyv az illír nép hasznára, különböző könyvekből lett összeállítva…). Az imakönyv, a Vrata nebeska másik részének címe: *Shtovanje sedam blagdanih svetkovninah Blaxene Divice Marie. Za duhovnu korist illiricskoga naroda iz latinskog jezika na slavni iliricski prinesheno. Pervi put, na svitlost izlazi.* (Szűz Mária hét ünnepének tisztelete…). Hamarosan napvilágot látott magyar nyelvű műve is, a *Tisztelet oszlop Mária hét jelesebb ünnepére szentelve* (Pécs, 1839). Nem feledkezett meg német nyelvű híveiről sem, akiknek az *Andachtsübungen an den sieben vorzüglichsten Marienfesten / aus dem Lateinischen übersetzt von Stephan Gerdenich* (*Fünfkirchen: Lyc. Buchdruckerei, 1841*) című munkáját ajánlotta. 1845-ben szintén Pécsett adta ki horvát nyelvű prédikációit *Govorenja nediljna…* (Vasárnapi prédikációk) címmel.

A szerző Mária jelesebb ünnepnapjairól írt bevezetőjében (*Pridgovor*) e szavakkal fordul Mária tisztelőihez (*Marie Ljubovcu*):

Malena ova Poboxnost, za uzmnoxat tvoje prama Marii bogoljubstvo, sastavljena uzderxi u sebi Nacsin s'kojim Blagdan Marini Poboxno, i Sveto obderxavati moresch. – Sluxise indi ovom malenom bogoljubstva pomochju, koliko puináh Svetkovine Marine priko Godine dolaziti budu. (Eme kicsiny Vallásosság, amit Mária felé istenszeretetből megsokszorozhatsz, tartalmazza az a Módot, mellyel Mária Ünnepeit Istenfélően és Szent módon megtarthatsz. – Használd, bíz ezt a kicsiny istenszerető könyvet, melynek segítségével egy egész Éven át, olyankor, ahogy a Mária Ünnepek következni fognak…)

A magyar nyelvű könyvecskéjében így ír a hívőkhöz:

A' szeplő nélkül fogantatott Boldogságos Szűz Máriának az örök ige' Szentséges Anyának, angyalok királynéjának, menny 's a föld Asszonyának. Ezen ő ditséretére deákból először magyarra fordítatott könyvecskét mint legkegyesebb Anyja legkegyelmesebb pártfogója iránti mély tiszteletének zálogát adja, ajánlja, szenteli a' szerző esedezvén, hogy hiveit 's őtet pártfogásával oltalmazza néki 's tisztelőinek légyen segítségül 's szerelmes sz. fiát irántuk engesztelje.

A horvát és a magyar szöveg alkalmanként teljesen megegyező:

Svetkovina. Neoskvernjenog' Zacsetja Blaxene Divice Marie, Shtujese Osmi dan Miseca Prosinca. Danas csinise Uspomena onoga Dana, u komu Prisveta Divica Maria ú utrobi svoje Svete Matere Anne brez oskvernjenja Istocsnoga Gria bilaje Zacseta. Ossobitaje ova prama Blaxenoj Divici Boxja miloschja po kojoj Bog doshastu svoju Mater, nijedan csas pod doshastju Vraxjom nije biti pripustio.

Szűz Máriának Szeplőtelen Fogantatása. December 8-dik napján A' Titok.
Ma van emlékezete annak a' napnak mellyen Mária az ő Annyának Sz. Annnának méhében eredeti vétek nélkül fogantaték. Különös kegyelme vala az Istennek a' Boldogságos Szűz iránt, hogy Őtet mint Istennek, jövendővbéli Annyát egy pillanatig sem akará az ördög hatalmában lenni.

Az énekek strófái számukat tekintve eltérhetnek, tartalmukat illetően azonban nem.

É n e k.

1. Üdvüzítőnknek Szent Annya,
Óh mennyek' megnyiltt kapuja,
Tenger-evezők' Tsillaga,
Bóldogságos Szűz Mária.

2. Légy segitsége népednek,
Az elesett bűnösöknek,
Ki szűlője Istenednek
Annya lettél Teremtődnek.

3. A' mi természetnek folyását,
És a' szűlésnek szokását,
Felyül haladád nagy átkát,
Minden Szűlőknek igáját.

4. Mert angyali köszöntéstől,
Teljes lől a' szent Lélektől,
Szűzen terh fáradság nélkűl,*
Szűlél, és fájdalom nélkűl.

5. Te azért Istennek Annya,
Légy bűnösök' gyámola,
Nyavalánk' vigasztalója,
Üdvösségünknek kapuja.

6. *Hálát adjunk az Istennek,*
Atya, Fiú, Szent Léleknek,
Egyenlő három Személynek,
Egy állatú Istenségnek.*

* terh – *teher;* állatú – *állapotú*

P i s m a XIV.

1. Spasitelja Majko Slavna,
Ti u nebo Vrata ravna,
Kroz njih tamo lako dojdu,
Koji pravim Putom pojdu.

2. Dostojnam se Pomoch dati
Koji che se poboljshati
Svoje Grihe stalno tuxech,
Tebi majko! virno sluxuh.

3. Narav se je Zacsudila,
Kad' si Divo porodila,
Tvoga Svetog Stvoritélja.
Gledaj inde nas Grishnike,

4. Anđeoskog pozdravljenja,
Ossobito Pokornike,
Da se i mi Svi Spasimo,
Boga s- tobom svi slavimo.

5. Sinu, Svetom Duhu mlogu,
Trim jednakim u Sobstvima,
Narodov kojih jest jedina.
Amen.

É n e k.

1. Mennyországnak Királynéja,
Angyaloknak szent Asszonya,
Áldott gyökér szűz Mária,
Üdvözlégy Krisztus szent Annya.

2. Te általad e' világra,
Uj világosság virrada,
Örűlj ditsőség' virágja,
Kinél szebb nem jött világra,

3. Áldott légy feddhetetlen Szűz,
Isten veled hatalmas Szűz.
Mennyben szent Fiad mellett ülsz,
Tudjuk, rajtunk is könyörülsz.
Tégy méltókká minket szent Szűz
a' Te ditséretedre. Nyerj nékünk
erőt nyomaidnak hív követésökre.

P i s m a XV.

1. Zdravo Kraljico Nebeska
Zdrava Gospo Angjeoska,
Zdravo koren, Vrata zvana.
Od kud' nam' je Svitlost dana.

2. Veseli se o Divica!
Jer' si skuppa i Rodica,
Ti sad' milo pogledaj nas,
I Issusa moli za nas.

3. Zdravo opet Xitka Vrillo,
Bog je s- Tobom Csista Divo,
Milost Boxju nam' izprosi. Amen.

É n e k.

1. Mennyek' Király – Asszonya
örűlj szép Szűz; Alleluja!

2. Mert kit méhedben hordozni méltó valál, Alleuja!

3. A' mint megmondotta vala, feltámada; Alleluja!

4. Imádd Istent, hogy mossa le bűneinket, Alleluja!

5. Örülj és örvendezz Szűz Mária,

6. Mert bizonnyal feltámadott az Ur, Alleluja.

P i s m a XVII.

1. Kraljico Nebeska veseli se, Alleluja.

2. Jer koga' si dostojna bila nositi, Alleluja.

3. Uzkersnuo je, kako je rekao, Alleluja

4. Moli Boga za nas, da Grihe odnimi od nas. Alleluja. Amen.

Gerdenich István Pécs Város Tanácsához 1846. március 4-én – a megüresedett Belvárosi plébánia vezetése elnyerése céljából – beadott kérelme további adalékkal szolgál sokirányú tevékenységéhez:

„Hazafi vagyok, azaz a belvárosban születtem, szeretnék tehát belvárosi polgártársaimnak mint lelki pásztor szolgálni. Nincs nálomnál érdemessebb pécsi (olvashatatlan szövegrész – F.Gy.) *pap, minthogymár 1821 év óta hordom a napnak sulyát és a köségnek terhét nagy és kiterjedt plebániában, mindenkoron a Városnak jollétét hasznát és jo hirét nevét iparkodván elömozdítani és gondoskodván polgárainak lelki üdvösségéröl, melylynek okáért 9000 példány magyar, német és horvát könyveket nyomattam ki saját költségeimen, megvonván magamtol még a' szükségeseket is, csak hogy Isten dicsöségét boldogságos Asszonyunk Maria tiszteletét és polgár társaim lelki üdvösségét elömozdithassam. Szeretnek a' belvárosi hivek azért is, mivel mind a' három divatozo nyelvet tudom, és sokan már gyermekségük ota ismérnek."*

Gerdenich István műveivel gazdagította a horvát, a magyar és a német nyelvű vallásos irodalmat, s a katolikus hívők számára lehetővé tette az anyanyelvi imakönyvhasználatot.

Frankovics György

Olvassa a BARÁTSÁG-ot!

Fizessen elő most 2013-ra!

Éves előfizetési díj: 3000 Ft
(1800 Ft + 1200 Ft postaköltség)

A folyóirat előfizethető átutalással:

a Filantróp Társaság Barátság Egyesülete OTP-számlaszámán: 11711034-20813402

e-mail címeink: baratsag@upcmail.hu, eva.mayer@nemzetisegek.hu
honlapunk: www.nemzetisegek.hu

Várjuk könyvtárak, iskolák, kisebbségi önkormányzatok, egyesületek, baráti körök jelentkezését!

CROATICA

KULTURÁLIS, INFORMÁCIÓS ÉS KIADÓI NONPROFIT KFT.

KÖNYVKIADÓ ÉS DIGITÁLIS NYOMDA
- DIGITÁLIS NYOMTATÁS
- GRAFIKAI STÚDIÓ
- KIS PÉLDÁNYSZÁMÚ KÖNYVEK
- TANKÖNYVEK, KATALÓGUSOK
- ÚJSÁGOK, FOLYÓIRATOK

1065 BUDAPEST, NAGYMEZŐ UTCA 68.
Telefon: 06 1 269-1974 • Telefon/fax: 06 1 269-2811
E-mail: croatica@croatica.hu • Webcím: www.croatica.hu